

MIGRÁCIA ZA PRÁCOU – RIEŠENIE NEAZMESTNANOSTI A CHUDOBY SÚČASNÝCH RODÍN

ZUZANA BUDAYOVÁ

ABSTRAKT: Autorka príspevku identifikuje hlavné príčiny a dôsledky migrácie za prácou, ktoré sa zobrazujú nielen na jednotlivcovi, ktorý migroval za prácou, ale i na celej rodine, ktorú zanechal na nejaké časové obdobie z objektívnych dôvodov. Poukazuje i na vývoj zahraničnej pracovnej migrácie podľa krajov, hodnotí výhody a nevýhody migrácie za prácou z hľadiska nielen jednotlivca, ale i prežívania detí, celej rodiny.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: chudoba, migrácia, nevýhody, nezamestnanosť, práca, výhody

ABSTRACT: The author identifies the main causes and effects of labor migration, showing not only the individuals who migrate for work but also for the whole family, who left for some time due to objective reasons. It refers to the development of foreign labor migration by region evaluates the pros and cons of labor migration in terms of not only individuals but also the survival of children, entire families.

KEY WORDS: poverty, migration, disadvantages, unemployment, jobs, benefits

”

ÚVOD

„Úspech navštevuje iba tých, ktorí vedú život plný práce.”

Theodore Roosevelt

„Migranti a utečenci sú aktuálne najskloňovanejšie pojmy v spoločnosti. Ide o pojmy staré ako ľudstvo samo. Sťahovanie národov totiž zaznamenávame od nepamäti a nikdy nebolo takou témou, akou je pre Európanov v súčasnosti. V roku 2014 OSN mediálne oznámila, že počet vysťahovaných ľudí po prvý krát od konca II. svetovej vojny prekročil 50 miliónov osôb. Až po takomto údaji sa začal brať zvýšený dôraz a vyvíjať aktivity v riešení problémov vznikajúcich v sociálnych sférach.“ (Baková, 2015, s.47). Migráciu by sme mohli definovať

ako mechanický pohyb obyvateľstva, proces sťahovania ľudí za hranice trvalého bydliska. No za migráciu považujeme aj sťahovanie sa na dobu prechodnú s návratom, čiže migrácia je proces sťahovania obyvateľstva z jednej obce, mesta, regiónu, kontinentu na iné miesto. ” (Rolný, Lacina, 2001. s. 231) Migráciu možno ponímať ako pohyb, (presun, premiestnenie, sťahovanie sa) jednotlivcov alebo sociálnych skupín v geografickom priestore v rámci územia štátu alebo i medzi štátmi. Migráciu by bolo možné chápať aj ako istú formu emigrácie (vystáhovalectva, odsťahovania do zahraničia) alebo imigrácie (pristáhovalectva). Z demografického pohľadu znamená migrácia priestorové premiestnenie osôb cez ľubovoľné hranice, spojené so zmenou miesta bydliska na kratšiu či dlhšiu dobu, prípadne natrvalo. Najjednoduchšie ponímanie pojmu migrácia je sťahovanie obyvateľstva v rámci jednej krajiny alebo z jednej krajiny do inej. Z ekonomického charakteru je migrácia skôr označovaná ako mechanický pohyb či mechanická zmena obyvateľstva. Je daná priestorovou mobilitou osôb medzi dvoma územnými jednotkami (vnútroštátna) a medzi štátmi (zahraničná). Základným a hlavným cieľom migrácie je zlepšenie aktuálnej situácie, ktoré je podmienené racionálnym uvažovaním. (Baková, 2015, s. 48).

Napriek tomu, že existuje veľké množstvo definícií a príčin, ktoré ovplyvňujú migráciu ako takú, pokúsili sme sa dať dohromady tie, ktoré sú podľa nášho názoru tie najvýznamnejšie. Pravdou je, že nejestvuje jednotná teória, ktorá by nám poskytla ucelené poznatky o tejto problematike, jej príčin, následkov a dopadov. (Onufrák, 2016)

Migrácia a jej príčiny

Niektoré z hlavných príčin migrácie sú politická nestabilita, nízka životná úroveň, chudoba, choroby, ozbrojené alebo iné konflikty, nezamestnanosť, nedodržiavanie ľudských práv, nebezpečné prostredie, sociálna neistota, globalizácia, potreba nových skúseností a zážitkov, neobmedzená mobilita. (Petrus, 2016)

Najstaršie teórie hľadajú príčiny pracovnej migrácie ako na nerovnomerné rozmiestnenie pracovných príležitostí, zatiaľ čo novšie teórie považujú za hlavnú príčinu mzdové rozdiely jednotlivých krajín. Migrant očakáva vyššie finančné ohodnotenie za prácu, ako by dostal v domácej krajine. Preto je sčasti migrácia považovaná za hlavný zdroj príjmu nielen pre jednotlivca, ale i pre jeho celú rodinu. V krajine, kde sa nachádza veľký počet voľných pracovných miest, tak možno čakať vyšší sklon k migrácii. (Štefančík, 2010)

V dnešnom globálnom svete je sťahovanie ľudí za prácou úplne bežný jav. K tomuto javu dochádza, ak domáci trh práce neposkytuje pre ľudí dostatok voľných pracovných miest a tí sú následne nútení cestovať za prácou mimo územia svojej krajiny. Každého človeka ženu za prácou do zahraničia individuálne dôvody. Z hľadiska mobility pracovnej sily rozlišujeme internú a externú mobilitu. Interná mobilita znamená vnútornú – medziregionálnu migráciu v rámci krajiny. Externý presun ľudí za prácou je ovplyvnený možnosťou získania lepšieho zamestnania a vyššej mzdy. To je podstatnou hybnou silou takéhoto konania ľudí. Krivka migrácie za prácou má v celosvetovom meradle rastúcu tendenciu. Nepopierateľný vplyv v Slovenskej republike na to má aj sprístupnenie trhu práce väčšiny členských štátov Európskej únie. (Lešková, 2009)

Ak sa človek ocitne bez práce, môže sa veľmi rýchlo dostať do stavu hmotnej a sociálnej núdze, kedy si nevie sám zabezpečiť starostlivosť o svoju osobu, domácnosť, ochranu svojich práv a právom chránených záujmov. Hrozí mu sociálna exklúzia, kedy je jednotlivec vyčlenený zo spoločnosti, často stráca známych a taktiež môže byť aj vyčlenený z rodiny. (Brňák, 2012)

„Sociálna exklúzia je širší koncept než chudoba, vyjadruje riziko marginalizácie a vylúčenia pre individua a skupiny vo viacerých oblastiach života a vždy zahŕňa chudobu, kým chudoba nemusí vždy zahŕňať sociálnu exklúziu.“ (Šimúnková, 2000) Základnými znakmi sociálnej exklúzie sú „pretrvávajúce v čase, priestorová koncentrácia, vzdorovanie normám hlavného prúdu spoločnosti, závislosť na sociálnom štáte, rozpad tradičných sociálnych inštitúcií“. (Džambazovič et al., 2004, s. 148) Baková (2012, s. 7) uvádza, že „najlepšia cesta boja proti chudobe a sociálnej exklúzii je predchádzať životným krízam vedúcim k sociálnemu vylúčeniu.“

„Sociálne exkludovaní sú aj tí jedinci, skupiny u ktorých je zrejme celoplošné a všeobecné znevýhodnenie pokiaľ ide o vzdelanie, bývanie, zamestnanie, finančné zdroje ako aj prístup k inštitúciám, ktoré zabezpečujú a distribuujú rôzne životné šance. Uvedené znevýhodnenia majú zväčša trvalý charakter.“ (Brňák, 2012, s.67)

Chudoba je istou špecifickou črtou národa, v ktorej sa odráža životný štýl konkrétnej krajiny, jej fungovanie, politika a bohatstvo. Dalo by sa povedať, že každá krajina si svojich chudobných "vytvára" sama. Podľa toho, aká je krajina bohatá, predstavuje hranica chudoby inú úroveň. V bohatších krajinách je za chudobných považovaná väčšina populácie, naopak v chudobnejších krajinách je hranica chudoby posunutá oveľa nižšie, a nízke sú preto aj počty chudobných. S chudobou je veľmi úzko spätý pojem nezamestnanosť. Tieto dva pojmy sú zároveň hlavnými problémami, ktorým v súčasnosti čelí celý svet. (Svítková, 2012)

Za osoby žijúce v chudobe sa považujú jedinci, ktorých príjem a ostatné zdroje neumožňujú uspokojovať svoje potreby na takej úrovni, ktorá je väčšinou spoločnosťou považovaná za prijateľnú. Chudoba a jej nedostatok sa odráža vo všetkých oblastiach života: strata alebo absencia zamestnania, nízky príjem, zlé podmienky bývania, neadekvátna zdravotná starostlivosť, bariéry v celoživotnom vzdelávaní, v dostupnosti kultúry, športu a kvalitného trávenia voľného času. Tieto osoby plne nevyužívajú ekonomického, sociálneho a kultúrneho života spoločnosti. V tejto situácii nemajú často prístup ani k základným právam. Chudoba je nerozlučne spätá s nedostatočným ovládaním zdrojov vrátane pôdy, kvalifikácie, sociálnych vedomostí a zručností. Uvážňuje jednotlivca, a v širšom kontexte predstavuje jednu z najväznejších hrozieb spoločnosti. Podkopáva politickú stabilitu, sociálnu súdržnosť a celkové zdravie planéty. Odstrániť chudobu znamená viac než len zvýšiť hrubý národný produkt. Je to zložitý proces zahŕňajúci hospodárske faktory, ako je vytváranie pracovných miest, neekonomické faktory, ako je uspokojovanie základných potrieb, rešpektovanie ľudských práv a účasť ľudí v procese rozvoja samotnom. Boj proti chudobe je zároveň bojom za ľudskú dôstojnosť. (Baková - Haburajová, 2015, s. 25-26).

Chudoba a nedostatok sa odráža

Obyvateľstvo, ktoré je charakteristické pričlenením sa k chudobe novej je sprevádzané istými charakteristickými procesmi, ktorými sú:

- zvýšený počet osôb závislých od rôznych foriem pomoci zo strany štátu,
- vysoká miera nezamestnanosti a neistoty v zamestnaní,
- stúpajúci počet zadlžených rodín a jednotlivcov (úvery, pôžičky, nedoplatky),
- narastajúci počet jednorodičovských rodín a ľudí bez domova, uzatváranie a koncentrácia osôb najviac postihnutých zmienenými javmi do mestských oblastí (proces gettoizácie),
- zvýšenie počtu osôb pracujúcich v sekundárnom trhu práce.” (Brňák, 2012)

Je zrejmé, že stav nezamestnanosti na Slovensku je jedným z najzávažnejších problémov našej krajiny. Najmä podiel dlhodobo nezamestnaných je enormne veľký. Miera nezamestnanosti u nás stúpila na šesťročné maximum 12,98 percenta. Horšie výsledky naša krajina zaznamenala v roku 2005. (Vallová, 2012) V súčasnosti máme najväčší podiel dlhodobo nezamestnaných v EÚ. Vyplýva to z analýzy Poštovej banky, ktorá sa opiera o štatistiku Eurostatu. Kým v žiadnej inej krajine v uplynulom roku podiel dlhodobo nezamestnaných neprekročil hranicu 60 %, na Slovensku bola na úrovni 67,8 %. V Írsku, ktoré

v rebríčku obsadilo druhé miesto je to 59,4%. Na treťom mieste skončilo Estónsko s podielom 56,8 %.

Jednou z príčin nezamestnanosti je hospodárska kríza, ktorá sa naplno prejavila v roku 2008, kedy po dlhodobom raste národného hospodárstva nastúpila stagnácia, čo bolo dôsledkom poklesu záujmu o nákup tovarov a služieb, čo malo za následok prevýšenie ponuky nad dopytom na Slovenskom trhu. Obyvatelia si pod vplyvom informácií zo zahraničia, začali viac šetriť, namiesto vrážania peňazí do nadštandardných služieb. To malo za následok krach firiem a podnikov, ktoré začali hromadne prepúšťať a veľký počet ľudí prišlo o svoju prácu. Nezamestnanosť na Slovensku sa od roku 2008 neustále prehĺbuje. Ostáva nám len veriť, že spolupráca politik štátov v rámci Európy, či sveta, bude mať za výsledok opätovný rast ekonomiky všetkých krajín a eliminovanie fenoménu chudoby. (Andreiová, 2016)

Strata zamestnania je v živote každého človeka vážnou situáciou. Tento stav nezamestnanosti má aj rôzne dôsledky, ktoré môžeme rozdeliť z niekoľkých hľadísk:

- zo sociologického hľadiska znamená znehodnotenie v oblasti pracovnej a ľudskej, strata schopností a návykov.
- z ekonomického hľadiska ide o nevyužitie dostupnej pracovnej sily na trhu práce a tým ostáva väčšia ťarcha na štáte, ktorý sa musí o týchto nezamestnaných postarať.
- z psychologického hľadiska predstavuje nezamestnanosť pre každého jednotlivca nepríjemné a frustrujúce pocity, ako napríklad nepotrebnosť, hanba, úzkosť, depresia, neschopnosť.
- zo spoločenského hľadiska predstavuje strata práce jav, ktorý môže vyvolať vznik rôznych negatívnych sociálno – patologických javov. Patrí tu napríklad kriminalita, gamblerstvo, a i.
- posledným je individuálne hľadisko, ktoré poukazuje na to, že jedinec nemá finančne ohodnotenú zamestnanosť. (Žilová, 2003)

Výhody a nevýhody migrácie za prácou

Medzi hlavné výhody migrácie za prácou môžeme uviesť nádej v lepšiu budúcnosť pre seba a svoju rodinu. Osoba, ktorá odchádza do inej krajiny za prácou, má väčšinou vysoké očakávania. Verí, že týmto odchodom bude všetko lepšie. Ďalšou pozitívnou stránkou migrácie sú vyššie príjmy. Toto je bezpochyby hlavným dôvodom a výhodou migrácie ľudí za prácou. Nemôžeme však zabudnúť i na získavanie nových zručností a zlepšenie sa v cudzom jazyku,

čo je prospešné pre celkový rast každej osoby a nepochybne to pomôže pri ďalšom uplatnení sa na trhu práce. (Petrus, 2016)

Medzi hlavné nevýhody migrácie patrí frustrácia z pobytu v cudzom štáte, ktorý má odlišnú kultúru a absencia rodinnej podpory. Jedinec je v takejto situácii viac zraniteľný a ľahko sa môže dostať aj do rôznych problémov. Ďalším negatívom sú xenofóbne prejavy zo strany domácich občanov, ktorí majú strach z cudzincov a často sa k nim správajú neprístupne až povrchné. Problémové je aj prispôsobenie sa iným kultúrnym a jazykovým tradíciám v novom prostredí. Ďalšou z pomedzi nevýhod migrácie za prácou je to, že títo ľudia pracujú väčšinou na pozíciách, ktoré nezodpovedajú ich kvalifikácii, ich diplomy nie sú uznávané a musia čeliť silnej konkurencii miestnych obyvateľov. Medzi negatíva zaraďujeme aj diskrimináciu, rasizmus, zlé obytné podmienky a stratu odbornosti. (Petrus, 2016)

V tabuľke 1 poukazujeme na vývoj zahraničnej pracovnej migrácie podľa jednotlivých krajov v roku 2015, pričom vidíme, že najvyšší podiel migrujúcich za prácou je v Prešovskom a Žilinskom kraji. Na treťom mieste je kraj Nitriansky. Z celkového počtu pracujúcich R v roku 2015 pracovalo vzahraničí 15148,0 tis. osôb. Počet krátkodobo pracujúcich v zahraničí sa medziročne zvýšil o 14,0 tis., resp. o 10,4% a ich podiel na celkovej zamestnanosti SR dosiahol 6,1% (5,7% v roku 2014). Najviac osôb, ktoré si našli prácu v zahraničí, bolo z Prešovského kraja. Z európskych krajín pracovali slovenskí občania najmä v Českej republike a v Rakúsku. Medzi migrantmi prevládali pracujúci v stavebníctve (24,9%), v priemyselných odvetviach (24,3%) a v zdravotníctve a sociálnych službách (21,3%). (MPSVaR, 2016)

Tabuľka 1 Vývoj zahraničnej pracovnej migrácie podľa krajov v roku 2015 (MPSVaR, 2016)

Kraj	Pracujúci v zahraničí (v tis. osôb)	Podiel na SR (v %)	Podiel pracujúcich v zahraničí na celkovej zamestnanosti SR, resp. kraja (v %)
SR spolu	148,0	100	6,1
Bratislavský	6,1	4,1	1,9
Trnavský	5,4	3,6	2,0
Trenčiansky	10,5	7,1	3,8
Nitriansky	21,4	14,5	6,9
Žilinský	27,8	18,8	9,0

Banskobystrický	19,7	13,3	6,8
Prešovský	37,8	25,5	11,5
Košický	19,5	13,2	6,0

Dopad migrácie za prácou na deti a rodinu

„Ľudstvo doteraz nenašlo pre zdravý vývin dieťaťa vhodnejšie prostredie, ako je prostredie rodiny. Rodina nám dáva pocit spolupatričnosti a tradície, dodáva nám silu a zmysel, ukazuje nám, kto sme.“ (Šatánek, 2004. s. 104)

Je rozdiel, ak sa za prácou do zahraničia vyberie mladý človek bez rodinných záväzkov, ako keď sa tam vyberie osoba, ktorá má doma manželku/manžela a deti. V druhom prípade hrozí, že sa rodina odcudzí a je tu aj veľké riziko či už nevery, problémov s deťmi, ktoré druhý rodič sám nezvláda. Je tu vysoký predpoklad, že sa vyskytnú poruchy správania u detí, ako aj zhoršený prospech v škole. Toto negatívum je v globálnom hľadisku jedno z najpodstatnejších, pretože zasahuje nie len človeka, ktorý migruje, ale aj zvyšok jeho rodiny. (Dirgová, 2009)

„Ekonomická migrácia v rámci Slovenska ako aj do zahraničia, výrazne ovplyvňuje fungovanie rodiny a rodinných sietí:

- Mení sa deľba rol v rámci nukleárnej rodiny, ktorá sa stáva na istý čas rodinou neúplnou, ako aj funkcia širšej rodiny a príbuzenstva voči takejto nukleárnej rodine.
- Často dochádza k miešaným manželstvám, z ktorých potom môže vyplývať aj zvýšená rozvodovosť, príčinou ktorej sú rôzne kultúrne, náboženské alebo iné nezhody.
- Odlúčené rodiny- často odchádza do zahraničia jeden z partnerov, ale niekedy aj obaja a deti ostávajú v starostlivosti starých rodičov -po čase sa taká rodina stane nefunkčnou .
- Mení sa rodinná súdržnosť - tým, že sa rodina sťahuje za prácou stráca kontakty so širším rodinným prostredím.
- Zmeny v každodennom spôsobe života členov rodiny.
- Detí migrantov majú často krát v školách jazykové problémy a školy ich zaraďujú do skupín na základe schopností.“ (Lešková, 2009)

ZÁVER

Migrácia za prácou mimo našej krajiny ovplyvňuje fungovanie rodiny. Odchod jedného člena rodiny môže ovplyvniť nielen jej chod, ale i vzťahy k jednotlivým členom rodiny. Migrant si

zvyká na nové skutočnosti, zdoláva jazykovú bariéru, ale i psychický tlak ktorý je evidentný hlavne v začiatkových fázach odlúčenia od rodiny. Rodina, ktorá ostáva sama bez člena rodiny sa musí spoľahnúť na svoje sily s vedomím, že všetky funkcie rodiny musí vedieť vyriešiť bez chýbajúceho spojivka v rodine. Mnoho krát sa však stáva, že odlúčenie a „zvyknutie si“ na zvládanie života bez manžela, alebo manželky je tak vysoké, že rodina sa navzájom odcudzuje a prichádza rozpad rodiny. Tieto situácie sú dobrou živnou pôdou pre problémy a krízy, ktoré sa môžu v rodine vyskytnúť, nakoľko ako ľudia sme citlivé bytosti a potrebujeme lásku a pozornosť. Je samozrejmé, že dopad migrácie za prácou zo sebou prináša najmä veľa negatívnych zmien, avšak najhorším ostáva dopad na deti, ktoré potrebujú mať pri sebe oboch rodičov. Absencia jedného z nich nie je nezanedbateľná, pretože ak dieťa nebude mať pri sebe rodiča vtedy, keď ho potrebuje, môže sa stať, že o pár rokov ho potrebovať nebude. Preto je čas strávený s dieťaťom, tým najlepším rozhodnutím aké môže rodič v živote urobiť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ANDREIOVÁ, L. 2016. Hospodárska kríza 21. storočia a nezamestnanosť ako jej najvýznamnejší sociálny dopad na obyvateľov Slovenska. [online]. [2016-10-29]. Dostupné na: <http://www.academia.edu/1422339/Hospod%C3%A1rska_kr%C3%ADza_21._storo%C4%8Dia_a_nezamestnanos%C5%A5_ako_jej_najv%C3%BDznamnej%C5%A1%C3%AD_soci%C3%A1lly_dopad_na_obyvate%C4%BEov_Slovenska>.

BAKOVÁ, D. 2015. Historické súvislosti migrácie a utečenectva vo svete. In *Imigranti v európskej únii Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou* Piešťany, Hotel Park Avenue 15. decembra 2015. Vysoká škola Danubius, Fakulta sociálnych štúdií, Ústav aplikovanej etiky. 2015. s. 47-56. ISBN: 978-80-8167-049-7

BAKOVÁ, D. 2012. Sociálna práca s ľuďmi bez domova. In *Lidská práva v proměnách času: Sborník Příspěvků I. ročník mezinárodní konference*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2012. s. 7- 11. ISBN 978-80-7394-358-5.

BRŇÁK, M. 2012. Chudoba a nezamestnanosť – reálne ohrozenie súčasnej rodiny. In *Metódy sociálnej práce s rodinou*. Bratislava : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, 2012. 64-72 s. ISBN 978-80-8132-050-7.

DIRGOVÁ, E. 2009. Migrácia ako cesta k zlepšeniu kvality života. In *Migrácia – chudoba – nezamestnanosť*. Košice : Katedra sociálnej práce Filozofickej fakulty UPJŠ Košice, 2009. 95-100 s. ISBN 978-80-970306-0-5.

DŽAMBAZOVIČ, R., GERBERY, D., a S. PORUBÄNOVÁ. 2004. *Chudoba a sociálna exklúzia/inklúzia: Skupiny najviac ohrozené sociálnou exklúziou a námety na riešenie/prevenciu*. Bratislava: Stredisko pre štúdium práce a rodiny, 2004. 114 s.

HABURAJOVÁ ILAVSKÁ, L. a D. BAKOVÁ. a kol. 2015. *Bezdomovectvo ako sprievodný negatívny jav našej doby*. Nitra : FSVaZ, 2015, s. 9-55. ISBN 978-80-558-0854-3.

LEŠKOVÁ, L. 2009. *Mobilita pracovnej sily verzus nestabilita rodinných vzťahov*. In *Migrácia – chudoba – nezamestnanosť*. Košice : Katedra sociálnej práce Filozofickej fakulty UPJŠ Košice, 2009. 83-88 s. ISBN 978-80-970306-0-5.

MPSVaR. 2015. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2015*. Bratislava, 2016. s. 20. [online].[2016-11-02] . Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/sprava-socialnej-situacii-obyvatelstva-za-rok-2015.pdf>

ROLNÝ, I., a L. LACINA. 2001. *Globalizace – Etika –Ekonomika*. Boskovice : Nakladatelství František Šále – Albert, 2001. 298 s. ISBN 80-7326-000-X.

ONUFRÁK, A. 2016. *Problémom nie je migrácia, ale integrácia imigrantov*. [online]. [2016-11-02] Dostupné na: <https://www.google.sk/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=problemom+nie+je+migracia>, s. 3.

PETRUS, V. *Rozšírená Európa a migrácia*, [online]. [2016-10-22]. Dostupné na: <http://euractiv.sk/analyzy/socialna-politika/rozsirena-europa-a-migracia/>.

SVÍTKOVÁ, M. 2012. *Nezamestnanosť a chudoba v rodine*. In *Metódy sociálnej práce s rodinou*. Bratislava : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, 2012. 420-431 s. ISBN 978-80-8132-050-7.

ŠATÁNEK, J. 2004. *Súčasná rodina a jej premeny*. In *Rodinné prostredie ako faktor socializácie a personalizácie osobnosti dieťaťa*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2004. 91-103 s. ISBN 80-8083-015-0.

ŠIMÚNKOVÁ, K. 2000. *Chudoba a sociálna exklúzia*. In *Národná správa o ľudskom rozvoji SR 2000*. [online]. Bratislava: CPHR, 2000. [2016-11-02]. Dostupné na: http://www.cphr.sk/undp2000sl_06_cast3.pdf.

ŠTEFANČÍK, G. 2010. *Ekonomické a sociálne príčiny medzinárodnej migrácie v teoretickej reflexii*. [online]. [2016-11-02]. Dostupné na: <http://www.akademickyrepozitar.sk/sk/repozitar/ekonomicke-a-socialne-priciny-medzinarodnej-migracie-v-teoretickej-reflexii.pdf>, s. 58.

VALLOVÁ, J. 2012. *Rodina so sociálno-ekonomickými problémami a nezamestnanosť ako následok chudoby na Slovensku*. In *Metódy sociálnej práce s rodinou*. Bratislava : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, 2012. s. 457-465. ISBN 978-80-8132-050-7.

ŽILOVÁ, A. 2003. *Komunitná práca s komunitou s vysokou mierou nezamestnanosti*. Banská Bystrica : PF UMB, 2003. 114 s. ISBN 80-8055-721-7.

Kontakt na autora

PhDr. Zuzana Budayová, PhD.

Katolícka univerzita, Teologická fakulta

Teologický inštitút Spišská Kapitula, Spišské Podhradie

Mail: budayova@gmail.com

Mobil: 0907317635